

dedinac

Zorilo. Je si li video pticu kako spava sa kljunom okrenutim južnom nebu. Ipak žut cvet sijao je u noći i kao kandilo palila je bleđa Margarita osmehe tvom snu. Pariska noć sa snalim amrelika kao razrogačene oči devojčice. Ni ovet ni devojčica. Plamički što se otkinuo iz mojih grud i preselio u nebo.

Drveni čun plovi krajičkom tvog srca. Bakarne strele odnose delić po delić narandžine kore i nebo kao starac vraća se svojoj pećini. Velika rana na srcu, hej, otkinuta lampa sa jedra.

Šta ima u sobi. Šta ima u sobi koju si zaključao kao što je zora zlatnim ključem zaključala nebo. Košava silazi u tvoje ulice i tvoj san. Ona otvara jedno pa drugo oko i dve zadimljene lampe na stolu sanjivo protežu svoje senke. Privedenja. Svet koji odnosi svoje lice i okači ga na zid. Kako da se naslutim onda u ovoj noći kada čak ni svoje sopstvene otkucanje sna ne prepoznajem. Noćilo. Noćilo. Dok jažno spavao si zvezde su poharale tvoje srce.

Zapalio sam masline. Majko, od tvoga srca napravio sam majušno kandilo. Kako je tvoj osmeh obojen zlatnim diškom. Zatvori moju ranu izkucenu iverjem, majko.

O, privedenja u kojima spavao je Noćilo tako sa glavom u slobodi i zaboravljajući svo-

boravio sam dan kao otkriveno more daleko i evo pevam. Krov zamišljen negde u sobi zajedno samnom baca srebrne kamčičke u kiše.

Druzi. Glad kao komad zinule svetlosti stoji na mom prozoru. Rukom odnosim svet iz oka u srce i istom tom rukom zatvaram kavez privedenja. Odlazim. Odlazim.

Zora kao žuta lojanica ispod majčinog srca. Majko otkuda noću dolaziš i naborane ruke zgrevas na moje čelu.

Podigni krišku vetra i strepi. Varnice natovarene malim ratovima. Šta to u meni sneva. Je si li video kako je mala ptica zablala bakarni prozor slobode. Okrovana vizija. Okrovana vizija.

Oblačim svoju iznošenu senku i odlazim u kiše.

vladimir stojčin

Dok sam tražio na moje rame toplo da se navali jedan trenutak i dok protiče ova kiša od koje oči ne mogu da otvorim, zastala je u oku (kad bi neprolazna bila) vizija plavog neba nad stranom Sleskom, u Saganu, zastao je mali mir i malo mirnih jauka u prostoru nespokojnih čutanja (svi od grča, od zakopanih uzglavlja, zapretanih pod sivim lišajem barake). Iz skupih i rećkih Dedinčevih sazvežđa od

Traje (sad tek obnovom) prigušena a čudno jednosmerna stvarnost koju još ponajviše željom za dalekim rukopisom stvar i zavičaju oplemenjuje jedno (i najdraže) oko ružičasto od namera i snažne vidovitosti. Traje jedan geometrički, zločinački ambijent uspostavljen, nažalost, za ljude, izvitoperen u svojoj otuđenosti od poretku života koji beše nezivot. Neprerušeno traje jedno praskozorje (da li jutro? iza podneva? suton?) studeno i bez magli prisnosti, službeno i žurno u radanju iz samog sebe, traje jedno reško i dosledno jutro kojim radnici, robovi i veteri po ležajima, barakama, limenom, zvonicom posudu i zaleđenom pejažu konologora zaglušuju bledi šum postojanja i prolaznosti kao što su jednom začitali blistavu suncevu koronu. Traje dan koji bi to mogao da bude jer običan kamen, okrugao belutak čeka na svakoj stazi. I ukras reka. Traje probno buđenje jednog stanista koje bi zbeg i ferjalno naselje moglo da bude da nije brojeva, straže, gladnih večeri, prostora, vikova okovanih žicom, roškovima, prozivkama, isplaniranim umiranjima i isplaniranim životarenjima, obamrlom javom i razgovetnim prezirnom iznemoglih. Buđenje koje ne treba zaboraviti i pod krovom koji ljudi nisu smeli da pogledaju.

Iznad njega, međutim, kao otkrovenje, kao tek otkriven prozor u nadolazeće, jedno vlažjevsko, osunčano ksanje veod liko ni koliko pesnica stegnuta u pobuni, ni koliko prva, još nerascvetana bulka na ledini. Iznad natmurenog i izmučenog sveta, iznad nevidljive pučine jedva čujne, a uoči burnog i

Aleksandar Blok (1880—1921)

★

Ti si u polja otišla bez povratka
Neke je sveto ime Tvoje!
Ponovo crvena kopija zalaska
Uperila su u mene oštrice svoje.

Tek Tvojoj zlatnoj svirali
U crmom danu usta ću prineti.
Ako su svi moleći zvuci odzvonili,
Ugnjeten, u polju ću usnuti.

U zlatnoj porfiri Ti ćeš proći u letu —
Oči nećeš na me ni dignuti.
Daj da uzdahnem u tom snenom svetu,
Da ljubim odvojeni put.

O, uništi dušu i njene bore!
Sa svjatim upokoj mene,
Ti, koja držiš i kopno i more
Nepomično tankom Rukom žene.

Preveo Slavko Simić

vrelog uzrasta koji očekuju gladne užagene oči zarobljenika, žudnja (crvena crvena u ponosu) za svim svetlima, svim noćnim, žudnja za nezastavljivom svetom koju niko pokrenuti neće, već koja nastaje od krvi, od belih riba u devojčakoj kosi, od ala iz dečjih bajki, od plamen golubova, od svog nastanka, od ruku posle buđenja još netaknutih, od zaplavljene kose one koja u dalekom kraju mesecima i godi-

nama dan ne vida i od položenoj klusja. Žudnja se prepilice, obnavlja i vertuje svom Jugu i svojoj basmi. Kao zastava već nikad smirene prokone moći...
Zapiseo sam ovu reč, zapisao i kao vernički poziv moru mog uzrasta i ovoj vodi različenoj i noćnoj, zapisao i sa vajkanjem u sebi: zašto, najzad, ja a ne jedan od tih mladića koje sam, u ove dane, često sretao? Zašto?

draško redop

JEDAN ČOVEK NA PROZORU

Iznosio sam, izmorio sam ova ramena kišna, meke mišice, članke što škripe, šake što su toliko puta u zdravljenju s mržnjom ujedale ta tela od samih ruku, te tuđe sunder-ruke, mokre, masne, ruke neke zgrčene što ne znaju da daju, što mile, što u rukovanju izmile, što bogorade, što bogu rade, namirisane, što izglednele preklinju do zemlje i mole, te ruke-drolje.

Iznurio sam — kako je ono bilo! — te mišice koje vise, i laktove, i zglavke, i članke, i šake, opake šake što su zubima sekte ruke-krstove i ruke-korarde.

Ruke iznemogle, ruke stisnute u džepu da se ne bi zdravile...

Ruke, velike ruke koje su se zdravile!

Dao sam ruke drugovima u rukovanju.

Izgubio sam ruke po njenom telu u milovanju.

Više ih nemam.

Ja sam ih dao u davanju, ja sam ih odmahao u mahanju

O, kru je iz njih u rukovanju u šake drugova istekla

O, ja ih još samo imam u mržnji

i — gnusno! — u spavanju.

Iznosio sam ruke što su toliko jele, jele, pile i pekile

Što su zvučale

i poste dugog rukovanja što su kratko disale

Ruke, ruke na hiebu, na trbuhu, žurne, jake, ruke na sis i opaljene

ruke ogromnih razmera!

O, ruke što su se u bunu preiput obnažile

Ruke Majakovskog koje su, mesto kičicom i paletom, ulicama i trgovima pisale

Ruke!

Milan Dedinac

je ruke. Otkaćeni talasi. Čeznje to behu kao jeseni već iznemogle i slomljenih krma.

Je si li čuo glas juga kao otisci ljubavi po malim krčmama. Košava sad otvara prozor na zidu i gle starica prosićki u lampi malo obične tuge. Da li da je zamoliti za komad srca koje će i onako jednom da se pretvori u led.

Dan je granuo i vratilo se sunčano jato iz snova. Slušaj kako je narušena sloboda ovih svetiljki. Kucam u dveri, nikada prave, nikada prave. Za-

zvezda, noći, beline, trava i lepeta krila, iz podneblja koja bi sva da se jedaju nejadom i da se zaklinju pokretima iskonskim, dečakim nailazi jedna od najboljih melodija (zna li neko u meni zašto upravo ona?), jedna od durdevskih svejedno da li od stihova, da li od ptica, da li od vode izvorske, da li od vetra. Iz stravične jave bodljikavih žica i iz dnevnika koji bi i moj i tvoj mogao da bude. Sve, eto, iz vremena od koga se i nije moglo pobediti, sve odande i sve bez zavičaja.

milan dedinac

od nemila do nedraga

(iz predgovora)

U vremenu čiju je zloklutno-turbnu atmosferu svakoga dana razdirala izbezumljena i besomučna dreka jednog naduvenog, megalomanskog strasiša koje je, giganjskom armadom zaslepljenih kondotijera, već postrojenih u bojne redove, i basnoslovnim arsenalom svih vasti oružja, pretilo uništenjem čitavim narodima i zaricalo se da će istrebiti sa lica zemlje sve ono što ne bude htelo pred njim da se pospe pepelom, da se prikloni njegovoj moći, da se pokori njegovom carstvu mraka, sve one koji bi se još usudivali da pretenduju na očuvanje integriteta slobode svoje misli; u jednom takvom izopačenom, podivljalom vremenu i u jednoj zemlji, zemlji jugoslovenskoj, žalosno razvaljenoj, duhovno podlačenju, materijalno upropašenoj — gde je svakome ko je iole oštroumniji rasudivao moralo biti jasno da se svuda oko njega, oko njegove domovine, grozničavo i užurbano vrše poslednje pripreme za ratno klanje kakvo čovečanstvo, u svojoj ne mnogo vedroj povesti, nije dotad doživelo — ko, ko u jednom takvom vremenu i u takvoj jednoj zemlji nije bio prisiljen da se ozbiljno suoči sa likom svoje svesti, da izvrši reviziju mnogih svojih shvatanja, da prover i — ko zna po koji put — sve svoje mogućnosti za dane koji ga očekuju. Koga ti dramatični dani, na početku tragične panorame koja je svakoga časa morala da počne i koja je u Španiji već bila počela, koga u tome sutonu krvlju obojadisane noći, koga ti događaji nisu zatekli u velikome obratumu, pre svega sa sa-

mirn sobom? Zatekli su svakog, i čoveka za plugom, i onog što se i u tim danima još našao s perom u ruci.

Pa i pesnik onaj na bezdušnoj stihiji košave iz poeme Jedan čovek na prozoru —

zoru, bičevan svim olujama sveta i svoje zvezde, razapet podmetalnim nezajajljivim suncem — čiji su zrakovci padali na njega i „na suhude litije i ripide, na lažljive zborove i kulukom i knutom šibanje provincijske povorke“, koje su se stalno, u te dane vukle, grlate a posramljene, svim ulicama grada — pa i pesnik taj na prozoru koji je disao tudim dahom, dahom drugih ljudi a svojim hranio i lišće i travu, i davao, dao svoje ruke „drugovima u rukovanju“ i gubio ih, izgubio „po njenom telu u milovanju“, i on je ustvari, hvatao sebe i uhvatio se u toj pesmi i na tom prozoru u jednom (Nastavak na 15 str.)

Andre Malro

FRAGMENTI

Umeinost nije pokoravanje, ona je osvajanje, pobjeda.

Osvajanje čega?

Osećanja i načina da se ona izraze.

Pobjeda nad čim?

Nad nesvesnim, skoro uvek; nad logikom, vrlo često.

Marksizam, to je svest o socijalnom; kultura, to je svest o psihološkom.

Buržoaziji koja je govorila: individua, socijalizam će odgovoriti: čovek. I kulturna lozinka koju će socijalizam protivstaviti parolama najvećih individualističkih razdoblja, lozinka koja kod Marksa vezuje prve stranice Nemačke ideologije sa poslednjim konceptima Kapitala, to je: „Više svesti.“

★

Marksizam nije doktrina, on je volja, on je za proletarijat i za njegove pripadnike — za vas (on govori studentima, profesor je) — volja da sebe upoznate, da sebe osećate kao takve, da pobedite kao takvi. Vi ne treba da budete marksisti da biste imali pravu, nego da pobedite a da se ne izdate.

★

Sve ono zbog čega ljudi pristaju da ginu ne vodeći računa o svojim interesima, teži više ili manje nejasno da opravda taj položaj (položaj čoveka), zasmivajući ga na dostojanstvu: rob na hrišćanstvu; građanin na naciji, radnik na komunizmu.

petar dobrović

veselin masleša

(Nastavak sa 14 str.)
nom od takvih nepodnošljivih obračunavanja sa samim sobom, a njegova poema neminovno primila neke boje te epohe: prizvuke prigušena revolta, vreli dah nagomilane mržnje, vrapaj i težinu beznađenih tužbalica.

Iako znam s Dostojevskim da je „u prvom licu sve to strašna sramota ispričati“, ne mogu, ne umem drukčije. Možda bi i bila sramota — ne možda, nego svakako bi bila — da je u mojim stihovima iz ropstva progovorio samo moje JA, ono moje staro ja koje je i postojalo jedino po tome da bi plamsalo onim čime se razlikuje od drugih.

Ali kakvo je danas moje ja, ovo prvo lice kojim govorim, kojim pevam i plačem, kojim mrzim i čeznem, kojim se burnim i lunem, kojim prkosim kroz reči što ih, u logoru ovom sramnom, beležim? Da li se to moje ja bilo po čemu razlikuje od svih ovih drugih ja oko mene, tolikih drugih što zebu pod istim ovim tuđinskim nebom, ulovljenih u gvozdeno mreže, tih drugih ja što zure u isplakane daljine, u zlu se ponište ili su do neba silni, i gladuju i prose, i mrze se i vole, i snivaju — o, kako pušte, kako mahnite snove snivaju!

Nije li doista moje ja i neko drugi, taj prvi sused na ležaju do mene, taj sremški pčelar i lovac koji će, veli, da svine sa svojom Fruškom Gorom i u naručju je nija? Ili onaj lugar pod žicom što kaže da zmiju pod srcem nosi, koja mu svu hranu jede, dok on Brankovinu daleku u grudima čuva, i proklinje je i ljubi, i sluti da olistali bagrem, nad

svojim opalim krovom, nikad, ah, nikad više ugledati neće. I nije li moje ja i ona žudnja za lancima zemlje, masne, banatske, što mre tu pokraj mene, što mesecima izgara, i krv baca, i svu noć mi, skrupčana, ispred lica, u neku kutiju pljuče, a sve za novac daje: i krišku budavog, hleba, i svoju porciju suppe, sve daje za lo gorske marke, i posle ih, po mraku, u postavu zasiva. Sakriva ih ta žudnja, a špija je zemlja naša, daleka. I nije li moje ja i onaj sužanj ukraj zida što zavija od gladi, i preklinje i prosi. Nije li ono taj Bosanac pod strejom barake koji gladuje samci od jauka svoga rođenja, a tuga ga za Bosnom mori. Zar nije moje ja i kriknulo ponekad jadom svijui nas ovde, svih nas koliko nas ima, nije li zapevao katkad otegnuto, žalostivno, po ritmu pesme naše? I zar redove ove nije ispisati mogao i bilo ko drugi od nas sakupljenih ovde, od nas koje već dugo dane i noći iste lupaju kiše, i vlaga ista pije, i čežnja ista slama i uvek isti dušmanin proganja?

Ako li ko od drugova mojih pročita ikad stihove ma koje moje pesme, pa red samo jedan ili reč jedna zacvili ili klikne u njemu, neka zna da je taj stih, da je ta reč njegova bila i da sam je ja samo iščupao iz njegovih grudni, a sad mu je, eto, vraćam.

Ako ih bude bilo u kojima će i da odjeknu ove pesme, u srcu da ih čuju kao njihove da su, ni ja se zastideti neću, ni ti će me biti sramota što sam ih u prvome licu ispevao.

To prvo lice, to smo i ti i ja, družice, i svi drugovi našli iz ropskih logora Sleske. A redovi ovi, ove priproste pesme prestaju da budu moje, postaju naše. Ili ničije.

Dobro je putovati malo levo ili desno (preko granice, naravno) da bi čovek cenio ono što ima u svojoj kući. Po pravilu se ide da se upoznaju tuđa dobra i nevolje, a nekako ispadne sasvim drugačije. Cudim se samo kako postajem starija za jedan dan, kao za godinu dana.

Već sam navikla na onu „književnu atmosferu“ Bukurešta, idem u ulicu Ane Ipatesku broj 15 kao u svoju redakcijsku kancelariju „Polja“ koju nemam. Idem tamo posle podne, jer redakcije književnih publikacija rade od 15—20 časova. Još jedna novina za mene. I urednici i književnici rade pre podne kod kuće, pišu, dok su sveži, odmorni, a u popodnevnom časovima sastaju se, sređuju materijale za štampu, raspravljaju. Čini mi se da je u ovoj zgradi stalan kongres i za jedno popodne mogu upoznati čitavu armiju pisaca svih vrsta, stilova i doba. Ponašaju se prema meni kao prema „svome“ i već su našli da ne želim da me vodaju po Bukureštu da vidim njegove znamenitosti. Ni muzeji, ni galerije neće pobeći sa svojim dragocinstvima. Kažem: Interesuju me ovi moji vršnjaci ljudi. Već sam postala bliski i primenjujem da se još uvek snabijavaju. Neobično im je što neko sa „strane“ (bio stariji, bio mladi pisac) razgovara sa njima i odgovara na njihova pitanja. Razgovori sa stranim

pisacima vode se obično kod „šef-redaktora“ uz kafu, a ja u njihovim kancelarijama sedim kao na iglama. Neobično im je kad im pričam kako su nastale književne publikacije mladih u Jugoslaviji: „Mlada kultura“, „Polja“, „Rukovet“, „Vidici“ (i da ne ređam sve), da te publikacije finansira društvo; i da se nijedan direktor ni ne znam kakve specijalne komisije „ministarstva prosvete i kulture“ ne nalaze u ulozi „cenzora“, s tim da odobravaju za štampu svaku napisanu misao. Neobično im je kad im pričam o nastanku jedne „Tribine mladih“ u Novom Sadu, o njenoj ulozi o rizi naših književnih večeri organizovanih (i neorganizovanih) gde pisci govore, brane svoje umetničke koncepcije, vode politike i „antipolitike“ (dodajem ovde sada, a mnogi nemaju svojih koncepcija). Tu sam sa njima, „Gazeta literara“ (Književne novine nedeljni list) objavila mi je četiri pesme iz ciklusa „Majka“

zapisi iz bukurešta

i mnogi mladi pisac zavidi mi što su mi objavili baš takve pesme jer oni ne bi smeli objaviti nešto slično. Traže da im prevedom stihove naših mladih pesnika. Svi pitaju za Vaska Popu i njegovu poeziju, o Dobrici Čosiću i Davidu, čija će dela, uskoro čitati u prevodu. Nažalost, samo Vaskovu patriotsku poeziju, Dobrićno „Daleko je sunce“ i Davidov roman „Beton i svici“. (Pitam se da li je ta publika još uvek maloletna? Iz sredine tog rumunskog naroda izišla su mnoga književna imena svetskog glasa).

Jedan urednik „Mladog pisca“, — mesečnog časopisa (čije je bi mesto po mišljenju mnogih mladih ljudi bilo penzija) pažljivo je razgledao estetsku opremu „Polja“, komentarišući likovne priloge Vladete Petrića: „da, to mogu razumeti samo snobovi (ređao je još mnoge epiteta na račun onih koji to mogu shvatiti) i dodaje:

— Ja, kao umetnik, nemam prava da kvarim nečije raspoloženje. Kad čovek ustaje više voli da zviždi i peva, nego da misli na težinu dana. (Zar čovek ima samo tumernih dana?)

I opet mi priča o „medusobnom nepoverenju mladih pisaca“...

A mladi kažu:
— Starac se hvali, jer ne zna kako da pravda konzervativizam „Mladog pisca“. Kod nas se bje bitka za mlade. A oni imaju nedoučene kritičare i senilne pesnike, pišu u duhu narodne poezije...

(Ovo već liči na nekakav „bezistanski razgovor“ u navijačkom stilu, iako za čitavo vreme svog boravka u Bukureštu nisam videla da mladi provode svoje vreme po kafanama, već po bibliotekama, u svojim domovima ili u „kući stvaranja“ u Sinaju gde uživaju ista prava kao oni koji su već članovi Saveza književnika. Za 21 lej dnevno imaju u Sinaji obezbeđenu hranu, prenočište, bogatu biblioteku i mir...)

O mnogim delima i imenima savremene zapadne literature samo su nešto čuli, a priču o „Gospodinu Godou“ čula sam jedne večeri baš u kući stvaranja, u Sinaju. Svi sanjaju Gospodina Godoa na sceni nekog bukureštanskog pozorišta i skoro da sam doživela stvarnog Gospodina Godoa iz reči jednog mladog pisca. Bilo bi zanimljivo videti i jednog „Gospodina Godoa“ kao i jedan kaubojski film sa lepim konjima i lasovima jer „posle dvanaest godina novog života u Rumuniji 95% ljudi sasvim drugačije misli“ a oni su mladi, pripadaju novom dobu po godinama i koncepcijama.

— Za socijalizam smo, za slobodu ličnosti, jer bez slobodne ličnosti nema (ni socijalizma — dodajem za sebe), ali želimo da vidimo šta misli svet i sa one druge strane... Zašto braniti?

I svi sanjaju da vide i upoznaju Jugoslaviju i njene pisce (na jednu delegaciju ili razmenu mladih pisaca baš niko ne misli?) i knjige iz celog sveta. Svi smo mladi, imamo krila, želili bismo da letimo svuda i da se opet vratimo svome gnezdu gde ćemo oblikovati i sebe i druge...

Jer nije dovoljno dati piscima samo dobre honorare (koje rumunski pisci već imaju) za napisanu pesmu, priču, roman ili kritiku. Postoji još nešto što se ne može kupiti ni platiti novcem...

(novembar 1957 god.)

Mihaj Benjuk (1907)

JEDAN ČOVEK ČEKA IZLAZAK SUNCA

Vojna knjižica, doktorska diploma
i nekoliko lirskih nemira
Na bregu
mirna
vetrenjača.
Ogledalo jezera
uveče se smrači.
Na napuštenom krovu
kukavica peva.
Zvezde su daleko.
Svežina.
Kako je dobro sada
da se okupiš sa svojima
oko stola
i petrolejske lampe!
Jedan pas laje na prolaznike.

Sam.
I putevi vode u mrak.
Tišina
Dijamanti-zvezde
grebu plavo staklo noći.
I polja su pusta.
Jedan zid nedovršen.
Pusto, miris kukute.
Ovde majstor
nije zidao u temelje jednu dušu.
A sutra
izlaziće gušteri na sunce
i vrelo kamenje.

Sutra!
Sunce!
Ovde je vatreno ognjište.
Pod pepelom.Zar.
Iz starog tornja
siklja plamen.
Prošlost je panj
na kome sedi jedan čovek
čije lice obasjava
plamen vatre.
Ozarena lica
jedan čovek
čeka izlazak sunca.

(1945)

(s rumunskog prevela Florika Štefan)

ben šon

otac s detetom (detalji)

